

Қазақстан Республикасының Ұлттық біліктілік шеңбері

1. Жалпы ережелер

1. Ұлттық біліктілік шеңбері (бұдан әрі – ҰБШ) Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасына, кәсіптік біліктіліктерді тану және білім беру салаларындағы Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес, сондай-ақ ұлттық біліктілік шеңберлерін әзірлеу және Еуропалық біліктіліктер шеңберін құру бойынша халықаралық тәжірибе ескере отырып әзірленген.

ҰБШ кәсіптік біліктіліктерді тану, білім беру, ғылым және жоғары білім беру салаларындағы уәкілетті мемлекеттік органдармен қажеттілікке қарай, оның ішінде Ұлттық біліктілік жүйесін (бұдан әрі – ҰБЖ), білім беру жүйесін және еңбек қатынастарын реттейтін нормативтік-құқықтық актілерге өзгерістер енгізілген жағдайда өзектендіріледі.

2. ҰБШ біліктілік деңгейлерін, біліктілік деңгейлері мен білім беру деңгейлерінің арақатынасын айқындайды, біліктіліктерді тану, бағаланған білім мен дағдыларды әртүрлі білім беру түрлері арасында ауыстыру және жинақтау тәртібін белгілеуі мүмкін және ҰБЖ-ның салалық қосалқы жүйелерін ықпалдастыру мен үйлестіруге бағытталған құрал болып табылады.

ҰБШ біліктіліктің әр деңгейі бойынша біліміне, дағдысына, дербестігі мен жауапкершілік деңгейіне, сондай-ақ біліктілікке қол жеткізу жолдарына қойылатын талаптар түрінде дескрипторлардан тұрады.

3. ҰБШ 8 біліктілік деңгейін қамтиды, олардың әрқайсысына жалпыланған сипаттама берілген және ол салалық біліктілік шеңберлерін (бұдан әрі – СБШ), кәсіптік стандарттарды (бұдан әрі – КС) және біліктілік бағдарламаларын әзірлеудің негізі болып табылады. СБШ-дағы салалық біліктілікке қойылатын талаптар атқарылатын қызметтің (жұмыстың) ерекшеліктеріне байланысты айқындалуы мүмкін, бұл бір деңгей шеңберінде оны қосымша деңгейшелерге бөлу арқылы біліктіліктің әртүрлі күрделілік дәрежелерін белгілеуге жол береді.

4. Осы ҰБШ-да келесі негізгі ұғымдар қолданылады:

1) білікті жұмысшы кадрлар – еңбегі кәсіптік стандарттарға, ал олар болмаған кезде экономикалық қызмет түрлері бойынша жұмысшылардың жұмыстары мен кәсіптерінің Бірыңғай тарифтік - біліктілік анықтамалығына (бұдан әрі – БТБА) сәйкес кәсіптік даярлауды және арнайы білімді талап ететін жұмысшылар;

2) біліктілігі жоқ жұмысшылар – бұл қарапайым механикалық жұмыстарды орындайтын жұмысшылар, негізінен қол құралдары мен белгілі бір күш жұмсауға

байланысты. Жұмысшы кәсіптерінің осы санатының көп бөлігі кәсіптік білім беру талаптарымен сипатталмайды және негізгі орта немесе жалпы орта білімнің және жұмыс орнында жеке оқытудың/тағылымдаманың болуы жеткілікті;

3) біліктілік деңгейі – бұл күрделілік, стандартты емес еңбек әрекеттері, жауапкершілік және тәуелсіздік параметрлері бойынша сараланатын қызметкердің дайындық деңгейі мен құзыретіне қойылатын талаптардың құрылымдық жиынтығы;

4) дербестік – кәсіптік міндеттерді, еңбек функцияларын орындауға, тараптан араласусыз және бақылаусыз шешімдер қабылдауға қабілеттілік. Тәуелсіздік дәрежесі біліктілік деңгейіне байланысты;

5) дескрипторлар – бұл белгілі бір біліктілік деңгейіне жету үшін қажетті білімге, дағдыларға қойылатын талаптардың қысқаша сипаттамасы. Олар әр деңгейде біліктіліктің күрделілігін қажетті білім, дағдылар, құзыреттілік және оқу нәтижелері арқылы анықтауға көмектесетін критерийлер мен сипаттамалар арқылы ұсынылған;

6) жауапкершілік – орындалатын жұмыстың нәтижелері, қабылданған шешімдер, ресурстар мен тәуекелдерді басқару, сондай-ақ белгіленген стандарттар мен рәсімдерге сәйкестігі үшін өз міндеттерін орындауды қамтамасыз ету үшін жауаптылықта болу, басшылық функцияларды өзіне қабылдау және өзінің және командалық жұмыстың нәтижелері үшін жауапты болу қабілеті. Жауапкершілік деңгейі біліктілік деңгейіне байланысты;

7) кәсіптік біліктілікті тану саласындағы уәкілетті орган – Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген шектерде кәсіптік біліктілікті тану бойынша басшылықты, сондай-ақ салааралық үйлестіруді жүзеге асыратын орталық атқарушы орган;

8) кәсіптік даму – бұл кәсіптік қызметте одан әрі ілгерілеу үшін кәсіптік біліктілікті, дағдыларды, білім мен құзыреттерді жетілдірудің тұрақты процесі;

9) кәсіптік қызмет түрі – технологиялық процестің жекелеген кезеңін аяқтауға бағытталған бір немесе бірнеше біліктілік (кәсіп) шеңберінде қызметкердің еңбек функцияларын немесе кәсіптік міндеттерін орындауы. Экономикалық қызмет түрлерінің жалпы жіктеуіші бойынша бесінші белгіге (кіші сыныпқа) сәйкес жіктеледі;

10) кәсіптік мансаптық өсу – көшбасшылық құзыреттерді, сондай-ақ сала бойынша жұмыс өтілін ескере отырып, ресми және формалды емес оқыту процесінде алынған білім мен дағдылардың деңгейі;

11) қолданбалы бакалавриат – білім беру бағдарламалары «қолданбалы бакалавр» біліктілігін бере отырып, кадрлар даярлауға бағытталған орта білімнен кейінгі білім;

12) құзыреттілік – теориялық және практикалық білім мен дағдыларды практикада қолдануға, негізделген шешімдер қабылдауға, қарапайым және стандартты жұмыс жағдайында да, қиын және стандартты емес жағдайларда да әрекет етуге, сондай-ақ кәсіптік қызметте жауапкершілікті, тәуелсіздікті және өзін-өзі дамыту қабілетін көрсетуге дәлелденген қабілет;

13) қызметкерлер лауазымдардың қабылданған жіктемесіне сәйкес үш санатқа бөлінеді: басшылар, мамандар және басқа қызметкерлер. Қызметшілерді санаттарға жатқызу қызметкердің еңбек мазмұнын құрайтын орындалатын жұмыстардың сипатына байланысты жүзеге асырылады (ұйымдастырушылық - әкімшілік, аналитикалық - конструктивті, ақпараттық - техникалық);

14) информалды білім беру – білім беру ұйымдары мен білім беру қызметтерін ұсынатын ұйымдардан тыс күнделікті қызмет барысында алынатын және оқыту нәтижелерін растайтын құжатты берумен сүйемелденбейтін білім беру түрі;

15) орта буын маманы – оқыту нәтижелеріне бағдарлана отырып, «орта буын маманы» біліктілігін бере отырып, техникалық және кәсіптік білім беру бағдарламаларын меңгерген маман;

16) практикалық қызмет тәжірибесі – Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес расталған, күнтізбелік күндерде есептелетін мамандық (білім беру деңгейлері мен түрлері бойынша), біліктілік, жекелеген дағды (ішінара біліктілік) бойынша жұмыс өтілі;

17) танымдық дағдылар – ақпаратты қабылдауға, таңдауға, жинақтауға, өңдеуге, құруға және қалпына келтіруге ықпал ететін танымдық-ойлау дағдылары;

18) техникалық және кәсіптік білім беру (бұдан әрі – ТжКБ) – білікті жұмысшы кадрлар мен орта буын мамандарын даярлауға бағытталған білім беру;

19) формалды емес білім беру – оқыту орны, мерзімдері мен нысаны ескерілмей, білім беру қызметтерін ұсынатын ұйымдар жоспарлаған, ұйымдастырған және жүзеге асыратын және оқыту нәтижелерін растаушы құжат беріле отырып жүргізілетін білім беру түрі.

5. Біліктілік оқыту нәтижелерінің КС талаптарына сәйкестігін бағалау және тану нәтижесі болып табылады, ал олар болмаған жағдайда – белгілі бір жабдықты, әдіснаманы және (немесе) құралдарды пайдалана отырып, белгілі бір жұмыс жағдайларында дағдыларды, білім мен дағдыларды қолдану жөніндегі біліктілікке қойылатын талаптар болып табылады және куәліктер, куәліктер, сертификаттар немесе дипломдар сияқты құжаттардың әртүрлі түрлерімен ресімделеді.

6. ҰБШ деңгейлері дескрипторлар жиынтығымен сипатталады. Дескрипторлар бастауыш, негізгі орта, орта (жалпы орта білім беру, ТжКБ), орта білімнен кейінгі, жоғары, жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру біліктіліктерін жүйелеуді қамтамасыз ететін кәсіптік және жеке құзыреттерді (жауапкершілік пен дербестікті) көрсетеді. Дескрипторлар ағымдағы және стандартты емес жұмыс міндеттері мен мәселелерін шешуге білімді, дағдыларды, қабілеттерді және дайындықты, іс-әрекеттің нәтижесін әдістемелік сүйемелдеу мен бағалауды, сондай-ақ әлеуметтік, мәдени және кәсіптік контексте өз өмірін тәуелсіз және жауапты ұйымдастыруға қабілеттілік пен дайындықты қамтиды.

7. ҰБШ-ның негізгі қағидаттары біліктіліктің ашықтығы, салыстырмалылығы және тасымалдануы болып табылады:

- ашықтық қағидаты біліктілік, олардың сипаттамалары, деңгейлері және бағалау критерийлері туралы ақпараттың кең қолжетімділігін қамтамасыз етуді көздейді. Бұл қағида, сонымен қатар, барлық мүдделі тараптарға оларды тану үшін түсінікті құралдар мен ресурстармен біліктілік туралы ақпарат беру арқылы әлеуметтік әділеттілікті сақтауға мүмкіндік береді;

- біліктілікті сәйкестендіру қағидаты біліктілікті салыстыруға, сәйкестендіруге және мүмкіндігінше тануға болатын жағдайларды қамтамасыз етуді, оның ішінде білім берудің әртүрлі жүйелері мен түрлерінде және біліктіліктердің салааралық салыстырмалылығын қамтамасыз ете отырып, әртүрлі салаларда қамтамасыз етуді көздейді. Бұл қағида еңбек ресурстарының тиімді ұтқырлығына ықпал етеді және еңбек ресурстарының кәсіптік дамуы мен мансаптық өсуінде икемділікті қамтамасыз етеді;

- тасымалдану принципі белгілі бір кәсіптік дағдылар мен біліктіліктер бір кәсіптен немесе қызмет саласынан ерекшеленіп, басқа кәсіпте де қолданыла алатындығын, осы біліктіліктер мен дағдылар тиісті түрде танылған және бағаланған жағдайда басқа қызмет саласын орындау үшін біріктірілетіндігін білдіреді. Бұл қағида еңбек нарығында икемділікке ықпал етеді және адамдарға өз дағдыларын еңбек қызметінің әртүрлі салаларында қолдануға көмектеседі.

8. ҰБШ орындалатын жұмыстардың күрделілігі, дербестігі мен жауапкершілігі санаттары арқылы білімге, дағдыларға, жеке және кәсіптік құзыреттерге қойылатын талаптардың құрылымдық сипаттамасын қамтиды. Санаттарды нақтылау СБШ және КС-та жүзеге асырылады.

9. Біліктілік деңгейі ұлттық және салалық біліктілік шеңберлері дескрипторларының деңгейі мен мазмұнына сәйкес келетін, қызметкердің біліктілігіне қол жеткізудің және құзыретін арттырудың базалық жолдарын белгілейтін талаптардың құрылымдық жиынтығы болып табылады. Біліктіліктің әрбір деңгейі негізгі параметрлер бойынша бағаланады: орындалатын міндеттердің күрделілігі, еңбек әрекеттерінің стандарттылығы, сондай-ақ жауапкершілік пен дербестік дәрежесі.

Сәйкестік пен тұтастықты қамтамасыз ету үшін салалық біліктілік шеңберінде айқындалған біліктілік деңгейі кәсіптік дағдылар мен құзыреттерді бағалауға, ұлттық деңгейде біліктіліктердің ашықтығы мен салыстырмалылығын арттыруға бірыңғай тәсілді қамтамасыз ету үшін ҰБШ дескрипторларымен келісілуі тиіс.

10. ҰБШ пайдаланушылардың әртүрлі топтарына (салалық мемлекеттік органдар мен құрылымдар, жұмыс берушілер және олардың бірлестіктері (қауымдастықтар мен одақтар), кәсіптік одақтар мен олардың бірлестіктері, білім беру ұйымдары, кәсіптік біліктілікті тану орталықтары, өзге де заңды тұлғалар, азаматтар) арналған және:

- 1) бірыңғай негізде СБШ, КС және біліктілік бағдарламаларын әзірлеуге;
- 2) білім беру ұйымдарының қызметкерлеріне, мамандарына және түлектеріне қойылатын талаптарды бірыңғай позициядан сипаттауға;

3) колледждердің, жоғары білім беру ұйымдарының, біліктілікті арттыру курстарының, қысқа мерзімді оқытудың білім беру бағдарламаларын әзірлеу кезінде СБШ, КС пайдалануға;

4) білім берудің барлық түрлері мен деңгейлері бойынша оқыту біліктілігі мен нәтижелерін тануды ретке келтіруге міндетті.

5) қызметкерлердің жалақысын қалыптастыру және тарифтеу процесін жүйелеу.

6) кәсіптік мансаптық өсу деңгейін айқындау мүмкіндігі.

7) кәсіптік даму деңгейін анықтау мүмкіндігі.

ҰБШ ресми және формалды емес, информалды білім беру нәтижелерін тану арқылы, оның ішінде біліктілікті тану рәсімінен өту арқылы деңгейден деңгейге өтуді қамтамасыз етеді.

2. ҰБШ құрылымы

11. ҰБШ құрылымы кәсіптік қызметтің жалпы сипаттамаларын және біліктілік деңгейлері бойынша білім деңгейін сипаттайтын рамалық құрылым болып табылады ¹.

12. ҰБШ мынадай жалпыланған көрсеткіштер арқылы ашылған біліктілік деңгейлерінің дескрипторларын (сипаттамаларын) қамтиды: білім; дағдылар; жауапкершілік және дербестік (1-кесте). 1-кестеде біліктілікке жету жолдарының сипаттамалары; біліктілікті/білімді растайтын құжаттар.

ҰБК деңгейлерінің егжей-тегжейлі сипаттамасы бөлек келтіріледі (2-кесте).

13. Білім мен дағдылар орындалатын кәсіптік қызметтің сапасына, көлеміне және күрделілігіне қойылатын талаптарды айқындайды, біліктіліктің белгілі бір деңгейі үшін құзыреттерді қалыптастырады. ҰБШ контекстінде дағдылар когнитивті немесе практикалық деп сипатталады.

«Білім» дескрипторы бір кәсіптік тапсырманың ішінде жекелеген іс-әрекеттерді орындау немесе еңбек функциясы шеңберінде кәсіптік міндеттерді орындау үшін, сондай-ақ оқыту нәтижелерін бағалау және біліктілікті немесе жеке дағдыны тану үшін қажетті оқылған және игерілген ақпарат көлемі арқылы сипатталады.

«Дағды» дескрипторы кәсіптік тапсырманы толығымен орындауға және кәсіптік тапсырмалар шеңберінде жеке әрекеттерді орындауға, сондай-ақ оқыту нәтижелерін бағалауға және біліктілікті немесе жеке дағдыларды тануға мүмкіндік беретін білім мен дағдыларды қолдану қабілеті арқылы сипатталады.

«Дербестік және жауапкершілік» дескрипторы орындауды, жұмысты жоспарлауды, тәуекелдерді бағалауды, сондай-ақ орындалатын жұмыстың нәтижелері мен қабылданған шешімдер үшін жауапкершілікті қабылдауды қоса

¹ Біліктілік кіші деңгейлері бойынша нақтылау СБШ-да іске асырылады

алғанда, өз бетінше шешім қабылдау және міндеттерді орындау қабілеті арқылы сипатталады. ҰБШ контекстінде бұл кәсіптік қызметтегі ішінара немесе толық тәуелсіздікті, бастамашылық пен шығармашылық ойлауды көрсете отырып, өз бетінше де, командада да жұмыс істеу қабілетін қамтиды. Сонымен қатар, дескриптор ресурстар мен тәуекелдерді басқаруды, белгіленген стандарттар мен рәсімдерге сәйкес міндеттердің орындалуын қамтамасыз етуді қамтиды.

Ұлттық біліктілік шеңбері

Деңгей	Дескрипторлар			Қол жеткізу жолдары	Біліктілікті / білімді растайтын құжат
	Білім	Дағдылар	Жауапкершілік және дербестік		
1	Қолмен жасалатын жұмыспен байланысты қарапайым және стандартты тапсырмаларды орындау үшін жеткілікті базалық жалпы білімге ие.	Нұсқауларға сәйкес қарапайым құралдарды қолдана отырып, қарапайым, болжамды тапсырмалардан тұратын жұмыстарды орындау үшін жеткілікті қарапайым практикалық және когнитивті дағдыларды меңгерген.	Нұсқауларға сәйкес тікелей басшылық пен бақылауда қарапайым тапсырмаларды орындайды.	1. Білім деңгейіне байланыссыз жұмыс орнында нұсқаулықтан/тағылымд амадан өту.	1. Білім туралы құжат (бар болған жағдайда) және жұмыс орнындағы нұсқаманы/тағылымдаманы растайтын құжат.
2	Еңбек пәні, жұмысты орындау құралдары мен тәсілдері туралы базалық нақты білімі бар.	Ережелер мен құралдарды қолдана отырып, қарапайым практикалық тапсырмаларды орындау үшін қажетті танымдық және практикалық негізгі дағдыларға ие.	Стандартты тапсырмаларды ішінара дербес, таныс және тұрақты жағдайларда орындайды. Өзінің іс-әрекетін бағалайды және басшылықпен білім беру қажеттіліктерін жүзеге асырады.	1. Негізгі орта білім беру бағдарламалары, біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білім және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімінен өту.	1. Білім туралы құжат: негізгі орта білім туралы аттестат, формалды емес білім туралы құжат және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану туралы құжат.

3	Кәсіптік қызметтің орындалатын түріне тән фактілерді, принциптерді, процестерді және жалпы әдістерді біледі.	Қолда бар жұмыс әдістері мен құралдарын пайдалана отырып, шешімдерді белгілі бір қызметке бейімдеу арқылы кәсіптік тапсырмаларды орындау және мәселелерді шешу үшін жеткілікті когнитивтік және практикалық дағдылардың жиынтығын меңгерген.	Мерзімді бақылау жағдайында бейтаныс жағдайларда дербес және жауапкершілікпен жұмыс істейді және оқиды. Басшылықпен оқытудың өзіндік қажеттіліктерін анықтайды және қанағаттандырады.	1. Жалпы орта білім беру бағдарламалары, біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білім және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімінен өту. 2. Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптарсыз «білікті жұмысшы» деңгейіндегі техникалық және кәсіптік білім беру бағдарламалары.	1. Білім туралы құжат: жалпы орта білім туралы аттестат, формалды емес білім туралы құжат және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану туралы құжат. 2. Білім туралы құжат: жұмысшы біліктіліктері беріле отырып, техникалық және кәсіптік білім туралы диплом.
4	Кәсіптік қызметтің белгілі бір түрінде нақты және теориялық білімі бар.	Оңтайлы тәсілдер мен әдістер негізінде белгілі бір қызмет саласында білікті жұмысты орындау үшін қажетті когнитивті және практикалық дағдылардың кең спектрін көрсетеді, бағынысты қызметкерлердің жұмысын ұйымдастырады.	Тапсырмаларды болжамды, бірақ өзгертін контексте орындау үшін толық жауапкершілікті көрсетеді. Тапсырмаларды жеке немесе командада жоспарлайды және орындайды, топтық жұмысты ұйымдастыра алады. Біліктілігі төмен қызметкерлердің тапсырмаларды орындауын бақылайды. Оқыту және кәсіптік даму мақсаттарын қояды.	1. Біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білімді және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімінен өтуді қоса алғанда, практикалық қызмет тәжірибесімен «білікті жұмысшы» деңгейіндегі техникалық және кәсіптік білім беру бағдарламалары. 2. Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптарсыз «орта буын маманы» деңгейіндегі техникалық және кәсіптік білім беру бағдарламалары.	1. Білім туралы құжат: жұмысшы біліктіліктері беріле отырып, техникалық және кәсіптік білім туралы диплом, еңбек қызметін растайтын құжаттар, формалды емес білім туралы құжат және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану туралы құжат. 2. Білім туралы құжат: «орта буын маманы» біліктілігі беріле отырып, техникалық және кәсіптік білім туралы диплом.

			Кәсіптік адалдықты көрсетеді		
5	Кәсіптік қызмет түріне сәйкес келетін мамандандырылған, теориялық және практикалық білімі бар.	Тапсырмаларды өз бетінше орындауға, оларды шешудің балама нұсқаларын жасауға және олардың қызметін талдауға мүмкіндік беретін когнитивті және практикалық дағдылардың, шығармашылық ойлау қабілетінің толық спектріне ие. Бағынысты қызметкерлердің жұмысын ұйымдастырады және бақылайды.	Стандартты емес жағдайларда тәуелсіз шешімдерді жоспарлайды, ұйымдастырады, жауап береді. Тұрақты кәсіптік дамуға ұмтылады. Жұмыс нәтижелерін талдайды және жауапкершілікті қабылдайды. Қызметкерлердің жұмысына басшылық жасайды (бар болса), олардың жұмысын бағалайды және бақылайды. Кәсіптік адалдықты көрсетеді.	1. Біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білімді және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімінен өтуді қоса алғанда, практикалық қызмет тәжірибесімен «білікті жұмысшы» деңгейіндегі техникалық және кәсіптік білім беру бағдарламалары. 2. Біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білімді және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімінен өтуді қоса алғанда, практикалық қызмет тәжірибесімен «орта буын маманы» деңгейіндегі техникалық және кәсіптік білім беру бағдарламалары. 3. Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптарсыз «қолданбалы бакалавр» деңгейіндегі орта білімнен кейінгі білім беру бағдарламалары. 4. Біліктілікке сәйкес формалды емес және	1. Білім туралы құжат: жұмысшы біліктіліктері беріле отырып, техникалық және кәсіптік білім туралы диплом, еңбек қызметін растайтын құжаттар, формалды емес білім туралы құжат және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану туралы құжат. 2. Білім туралы құжат: «орта буын маманы» біліктілігі беріле отырып, техникалық және кәсіптік білім туралы диплом, еңбек қызметін растайтын құжаттар, формалды емес білім туралы құжат және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану туралы құжат. 3. Білім туралы құжат: орта білімнен кейінгі білім туралы диплом. 4. Жоғары білім беру бағдарламасы бойынша кемінде екі жыл оқу нәтижелерін растайтын құжат (транскрипт), еңбек қызметін растайтын құжаттар, формалды емес білім туралы құжат және (немесе) кәсіптік

				(немесе) информалды білімді және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімінен өтуді қоса алғанда, практикалық қызмет тәжірибесімен толық емес жоғары білім.	біліктілікті тану туралы құжат.
6	Фактілер, құбылыстар, теориялар туралы кең теориялық және практикалық білімге ие, олардың арасындағы күрделі өзара тәуелділіктерді талдауға және қорытынды жасауға қабілетті	Кәсіптік салада өнімді құрудың озық дағдыларына ие; жұмыс нәтижелерін талдау және стандартты емес жағдайларды қоса алғанда, шешімдерді таңдау негізінде өз қызметін түзете алады; сыни және креативті есептерді шешу дағдыларын пайдаланады. Кәсіптік қызметті жоспарлауды, түзетуді қамтитын басқару дағдыларын меңгерген.	Әдістерді дербес әзірлейді, деректерді түсіндіреді, дәлелдерді қолдайды, мәселелерді шешеді жұмыста немесе оқуда стандартты емес жағдайларда. Күрделі техникалық немесе кәсіптік қызметті немесе жобаларды басқарады. Өзінің және ұжымдық жұмысының нәтижелері үшін жауапкершілікті қабылдайды, күрделі міндеттерді шешу қабілетін көрсетеді.	1. Біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білімді және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімінен өтуді қоса алғанда, практикалық қызмет тәжірибесімен «орта буын маманы» деңгейіндегі техникалық және кәсіптік білім беру бағдарламалары. 2. Біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білімді және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімінен өтуді қоса алғанда, практикалық қызмет тәжірибесімен «қолданбалы бакалавр» деңгейіндегі орта білімнен кейінгі білім беру бағдарламалары. 3. Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптарсыз	1. Білім туралы құжат: «орта буын маманы» біліктілігі беріле отырып, техникалық және кәсіптік білім туралы диплом, еңбек қызметін растайтын құжаттар, формалды емес білім туралы құжат және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану туралы құжат. 2. Білім туралы құжат: орта білімнен кейінгі білім туралы диплом, еңбек қызметін растайтын құжаттар, формалды емес білім туралы құжат және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану туралы құжат. 4. Білім туралы құжат: 1) бакалавр дәрежесі берілетін жоғары білім туралы диплом; 2) біліктілік берілетін жоғары білім туралы диплом.

				жоғары білім беру бағдарламалары.	
7	Тұжырымдамалық және мамандандырылған білімі бар және оларды кәсіптік қызметте және / немесе ұқсас және сабақтас қызмет түрлерінде қолдануға қабілетті.	Жүйелік талдау мен басқарудың мамандандырылған және интеграцияланған дағдыларын қолданады. Стратегиялық жоспарлауды, ресурстарды және уақытты басқаруды жүзеге асырады. Озық әдістер мен технологияларды пайдалана отырып, стандартты емес міндеттерді шешеді. Өндірістік процесті оңтайландыру және инновацияларды енгізу үшін іргелі және қолданбалы зерттеулердің нәтижелерін жүргізеді және енгізеді.	Стандартты емес және жаңа стратегиялық тәсілдерді қажет ететін қиын жұмыс немесе оқу жағдайында оңтайлы шешімдер қабылдау арқылы басқару және көшбасшылық тапсырмаларды орындайды. Ұйым ауқымындағы өз қызметінің нәтижелері мен әлеуметтік/экономикалық әсері үшін жауап береді. Жүйелік талдау негізінде қызметті жоспарлайды және басқарады, тәуекелдерді анықтайды және жедел шаралар қабылдайды. Қамтамасыз етеді қызметкерлердің кәсіптік құзыреттерін дамыту және / немесе ұжым қызметінің стратегиялық нәтижелерін қайта	1. Біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білімді және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімінен өтуді қоса алғанда, практикалық қызмет тәжірибесімен жоғары білім беру бағдарламалары. 2. Жұмыс тәжірибесіне қойылатын талаптарсыз магистратура, резидентура деңгейіндегі жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламалары.	1. Білім туралы құжат: 1) бакалавр дәрежесі берілетін жоғары білім туралы диплом; 2) біліктілік берілетін жоғары білім туралы диплом, еңбек қызметін растайтын құжаттар, формалды емес білім туралы құжат және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану туралы құжат. 2. Білім туралы құжат: 1) магистр дәрежесі берілетін жоғары оқу орнынан кейінгі білім туралы диплом; 2) іскерлік әкімшілік жүргізу докторы дәрежесі берілетін жоғары оқу орнынан кейінгі білім туралы диплом; 3) резидентураны бітіргені туралы куәлік; 4) интернатураны бітіргені туралы куәлік; 5) магистр дипломына куәлік.

			қарау. Ғылыми және кәсіптік адалдықты көрсетеді.		
8	Кәсіптік қызмет пен басқарудың тиісті түрлерінде теориялар, тәжірибелер, әдістер мен технологиялар туралы инновациялық (озық) жүйелік білімді меңгерген.	Кәсіпорынды немесе саланы басқаруға қажетті алдыңғы қатарлы мамандандырылған, интеграцияланған дағдыларға ие. Жүйелі талдау дағдыларын пайдаланады, тұрақты даму қағидаттары негізінде стратегиялық жоспарлауды жүзеге асырады. Іргелі және қолданбалы зерттеу жобаларын жүргізеді және үйлестіреді. Жаңа білім мен ғылыми нәтижелерді қалыптастырады.	Стратегиялық басшылықтың міндеттерін дербес және жауапкершілікпен орындайды. Қоғамның тұрақты дамуына ықпал ете отырып, білім беру және кәсіптік бастамаларды әзірлейді және іске асырады. Озық білімді, тәжірибені және технологияны белсенді түрде қалыптастырады, инновацияларды енгізеді және кәсіптік қоғамдастыққа және жалпы қоғамға айтарлықтай әсер етеді. Инновацияны, автономияны, академиялық және кәсіптік этиканы және жұмысқа немесе оқуға, соның ішінде зерттеу жұмысына	1. Біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білімді қоса алғанда, басқарушылық қызмет тәжірибесімен жоғары білім беру бағдарламалары. 2. Біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білімді қоса алғанда, басқарушылық қызмет тәжірибесімен магистратура, резидентура деңгейіндегі жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламалары. 3. Тәжірибеге қойылатын талаптарсыз, формалды емес және (немесе) информалды білімді қоса алғанда, докторантура деңгейіндегі жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламалары,	1. Білім туралы құжат: 1) бакалавр дәрежесі берілетін жоғары білім туралы диплом; 2) біліктілік берілетін жоғары білім туралы диплом, еңбек қызметін растайтын құжаттар, формалды емес білім туралы құжат. 2. Білім туралы құжат: 1) магистр дәрежесі берілетін жоғары оқу орнынан кейінгі білім туралы диплом; 2) іскерлік әкімшілік жүргізу докторы дәрежесі берілетін жоғары оқу орнынан кейінгі білім туралы диплом; 3) резидентураны бітіргені туралы куәлік; 4) интернатураны бітіргені туралы куәлік; 5) магистр дипломына куәлік, еңбек қызметін растайтын құжаттар, формалды емес білім туралы құжат. 3. Білім туралы құжат: 1) қауымдастырылған профессор (доцент) ғылыми атағы берілетін аттестат; 2) профессор ғылыми атағы берілетін аттестат; 3)

			қатысты маңызды контексттерде жаңа идеяларды немесе процестерді дамытуға үнемі дайындықты көрсетеді.		философия докторы (PhD) дәрежесі берілетін диплом; 4) бейіні бойынша доктор дәрежесі берілетін диплом, формалды емес білім туралы құжат.
--	--	--	--	--	--

Деңгей	Деңгейдің сипаттамасы
1.	1-деңгей біліктілігі жоқ еңбектің қарапайым жұмыстарын немесе білікті еңбектің қарапайым, бір типті операцияларын орындауды білдіреді. Осы деңгейде жұмыстарды (тапсырмаларды) орындау таныс, болжамды, күнделікті жағдайда тікелей бақылауда, ең аз дербестікпен жүзеге асырылады. 1-деңгейдегі біліктілікті алу ересектерді оқыту шеңберінде оқыту нәтижелерін тани отырып, ресми, формалды емес және (немесе) информалды білім беру (жұмыс орындарында) арқылы оқытуды жалғастыру мүмкіндігімен жұмысқа орналасуға қолжетімділікті ашады. Бұл өмір бойы оқытудың бастапқы кезеңі. Осы деңгейде оқыту негізінен берілген еңбек әрекеттерін орындауға, жеке тұлғаның жалпы мәдениетін қалыптастыруға және оны қоғамдағы және ұжымдағы өмірге бейімдеуге бағытталған. Негізгі орта білім беру бағдарламасын игеру шартымен жұмыс тәжірибесі мен формалды емес білім беру негізінде келесі деңгейге өту мүмкін болады. Қол жеткізу жолдары: Бұл біліктілік деңгейі үшін негізгі еңбек құралдарын пайдалану, қарапайым тапсырмалар мен рәсімдерді орындауды үйрену мақсатында нұсқаулықтан немесе жұмыс орнындағы тағылымдамадан өту қажет. 1-деңгейдегі жұмысты орындауға қажетті білім мен дағдылар көлемі, бар болған жағдайда білім туралы құжатпен және нұсқаулықтан немесе жұмыс орнындағы тағылымдамадан өткенін растайтын құжатпен расталуы мүмкін.
2.	2-деңгей жалпы басшылық пен бақылаудағы нұсқаулар мен ережелерге негізделген жұмыс әдістері мен құралдарын қолдана отырып, қарапайым практикалық тапсырмаларды орындауды қамтиды. Стандартты және болжамды кәсіптік жағдайларда жұмыста ішінара дербестік беріледі. Бұл деңгей үшін еңбек пәні, негізгі еңбек процестері, жұмысты орындау құралдары мен әдістері туралы нақты Білім болуы керек. Жұмыста тиісті білімді түсіндіру және пайдалану дағдыларын көрсетеді. Үздіксіз білім берудің екінші кезеңі болып табылады және келесі кезеңге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Қол жеткізу жолдары: Бұл біліктілік деңгейіне негізгі орта білімнен төмен емес білім болған жағдайда, сондай-ақ тиісті құжатпен расталған формалды емес және (немесе) информалды оқу бағдарламалары арқылы қол жеткізуге болады. Қажетті білім мен дағдыларды меңгеруді растайтын кәсіптік біліктілікті тану рәсімдерінен өтуге жол беріледі.
3.	Біліктіліктің 3-деңгейінде жұмысты жоспарлауды көздейтін салыстырмалы түрде күрделі еңбек функциялары орындалады, өз құзыреті шеңберінде жұмыстарды орындау тәртібін регламенттейтін құжаттарға сәйкес дербестіктің шамалы дәрежесі ұсынылады. Бұл деңгейде мамандандырылған құралдар қолданылады, мерзімді бақылау жағдайында бейтаныс кәсіптік жағдайларда жұмыс істеуге рұқсат етіледі. Біліктілік деңгейі кәсіптік міндеттер мен еңбек процестерін түсіну және бағалау үшін орындалатын еңбек қызметінің түріне тән фактілер, принциптер, процестер мен әдістердің жиынтығын егжей-тегжейлі білуді талап етеді. Салыстырмалы түрде күрделі жұмыстарды орындау, кәсіптік шешімдерді нақты жағдайға бейімдеу және бейімдеу үшін қажетті дағдылар

	жиынтығы. Өз бетінше және (немесе) жұмыс тобында (командада) орындалатын жұмыстар шеңберінде еңбек процестерін аяқтағаны үшін жауапкершілікті өз бетінше ала білу, оқыту мен кәсіптік даму қажеттіліктерін өз бетінше айқындай білу көзделеді. Осы деңгейдегі біліктіліктер еңбек функцияларының салыстырмалы күрделілігі, әдетте, механизмдерді, электронды жабдықтарды, көлік құралдарын басқару сияқты жұмысшылардың орындалуымен байланысты екенін көрсетеді; электр және механикалық жабдықтарға техникалық қызмет көрсету және жөндеу, ақпаратты өңдеу, тапсырыс беру және сақтау және т.б. 3-деңгейде жұмысшы кәсіптері бойынша жоғары білікті еңбек деңгейіне қол жеткізу, одан әрі оқыту және орта білімнен кейінгі және жоғары білім алу мүмкіндігі пайда болады. 4-деңгейге өту формалды емес және (немесе) информалды оқыту нәтижелерін қоса алғанда, практикалық тәжірибе негізінде және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімінен өткен жағдайда мүмкін болады. Қол жеткізу жолдары: 3-деңгейдегі біліктілік келесі бағдарламаларды меңгеру арқылы қол жеткізіледі: - жалпы орта білім беру бағдарламалары; бұл ретте білім туралы құжатты (аттестатты) алған жылы жұмысқа орналасатын түлектерге практикалық тәжірибенің болуына қойылатын талаптар қолданылмайды. Өзге үміткерлер үшін 2-деңгейде алынған кәсіби қызметтің еңбек өтілі мен практикалық тәжірибесінің болуы міндетті шарт болып белгіленеді. Қосымша тиісті біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білімнің және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімдерінен өтудің талаптары белгіленеді; - «білікті жұмысшы» деңгейіндегі ТЖКБ бағдарламаларын аяқтаған адамдар үшін оқу аяқталған жылы еңбек өтілі мен кәсіби қызметтің практикалық тәжірибесінің болуына қойылатын талаптар белгіленбейді. Өзге тұлғалар үшін тиісті еңбек өтілі мен кәсіби қызметтің практикалық тәжірибесінің болуы талап етіледі.
4.	4-біліктілік деңгейі құзыреттіліктің жоғары деңгейімен берілген күрделі еңбек процестерін орындаумен қатар, еңбек функциялары шеңберінде кәсіптік міндеттерді шешу үшін еңбек процестерін және кейбір қолжетімді ресурстарды жоспарлау және ішінара басқару қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік береді. Осы деңгейдегі қызметкерлердің кәсіптік жағдайларында тиімді өзара іс-қимыл жасау үшін іскерлік қарым-қатынас және жұмыс топтарының (командалардың) қызметін ұйымдастыру дағдылары болуы тиіс. Бұл деңгей жұмысшылардың кәсіптік шеберлік деңгейіндегі дербес кәсіптік қызметін қамтиды, олардың еңбек функциялары жұмысты ұйымдастыру және біліктілігі төмен бағынысты қызметкерлерге тікелей басшылық ету жөніндегі жекелеген міндеттерді қамтуы мүмкін (бар болса). Осы деңгейдегі еңбек қызметі орта буын мамандарының немесе жоғары білікті жұмысшылардың біліктілігіне сәйкес келеді. Бұл деңгейдің біліктілігі белгілі бір кәсіптік қызмет түріндегі теориялық мамандандырылған білімді, танымдық және практикалық дағдылардың кең спектрін, оңтайлы тәсілдер мен жұмыс әдістерін таңдай білуді талап етеді. Бұл деңгейде қызметкер өз құзыреті шегінде стандартты кәсіптік жағдайларда да, кәсіптік міндеттерді орындау үшін де толық жауап бере алады ішінара белгісіздік жағдайы. 4-деңгейдегі біліктіліктер кәсіптік міндеттердің күрделілігі әдетте технологиялық процестерді басқаруға, күрделі жабдыққа қызмет көрсетуге және конфигурациялауға, бағыныштылардың жұмысын үйлестіруге және бақылауға, жабдыққа,

	машиналар мен механизмдерге техникалық диагностика мен жөндеуге, деректер мен ақпаратты талдауға, өңдеуге және сақтауға қатысуға байланысты екенін көрсетеді. 4-деңгейдегі біліктіліктер ТЖКБ бар жұмысшылардың, мамандардың жоғары білікті еңбек қызметіне, ТЖКБ түлектері үшін одан әрі оқуға және жоғары білім алуға қолжетімділікті ашады. 5-деңгейге көшу формалды емес және (немесе) информалды оқу негізінде және (немесе) біліктілікті тану рәсімдерінен өту арқылы, сондай-ақ ТЖКБ бойынша «білікті жұмысшы» немесе «орта буын маманы» дипломының және (біліктілік деңгейіне қол жеткізу үшін қажетті) практикалық қызмет тәжірибесінің болуы жағдайында жүзеге асырылады. Қол жеткізу жолдары: Осы деңгейдегі біліктілік келесі білім беру бағдарламаларын меңгеру арқылы қол жеткізілуі мүмкін: - «білікті жұмысшы» деңгейіндегі ТЖКБ бағдарламалары - практикалық қызмет тәжірибесі болған жағдайда, сонымен қатар тиісті біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білім нәтижелерімен және кәсіптік біліктілікті тану рәсімдерінен өтумен расталған жағдайда; - «орта буын маманы» деңгейіндегі ТЖКБ бағдарламалары - еңбек өтіліне қойылатын талаптарсыз.
5.	5-деңгейдегі біліктілік кәсіптік шеберлік деңгейінде өз бетінше кәсіптік қызметті орындауға мүмкіндік береді, еңбек функциялары бағынысты қызметкерлердің жұмысын басқару және ұйымдастыру жөніндегі міндеттерді қамтиды. Осы деңгейдегі еңбек қызметі терең теориялық және практикалық білімі мен дағдылары бар орта буын мамандары орындайтын міндеттерге сәйкес келеді. Біліктілік деңгейі кәсіптік қызмет саласында мамандандырылған, теориялық және практикалық білімнің, тапсырмаларды өз бетінше орындауға, оларды шешудің балама нұсқаларын әзірлеуге және өз қызметін талдауға мүмкіндік беретін танымдық және практикалық дағдылардың толық спектрінің болуын талап етеді. Бұл деңгейде маман бағынышты қызметкерлердің жұмысын ұйымдастырудың ұйымдастырушылық және бастапқы басқару дағдыларына ие болуы керек, өз құзыреті шегінде өзгермелі контексте тапсырмаларды орындауға толық жауап беруі керек. Қызмет тапсырмаларды жеке немесе командада жоспарлауды және орындауды, топтық жұмысты ұйымдастыруды, біліктілігі төмен қызметкерлердің тапсырмаларды орындауын бақылауды көздейді. Маман оқыту және кәсіптік даму мақсаттарын қояды, жұмыс нәтижелеріне жауапкершілікті талдайды және қабылдайды, кәсіптік этиканы сақтайды. 5-деңгейдегі біліктіліктер белгілі бір күрделілік деңгейінде қызмет әдетте бағыныштылардың жұмысын ұйымдастыру және бақылау, жобаларды жоспарлау және іске асыру, технологиялық процестерді басқару, күрделі жабдыққа қызмет көрсету және конфигурациялау, техникалық диагностика мен жөндеу, деректер мен ақпаратты талдау, өңдеу және сақтау сияқты тапсырмаларды орындаумен байланысты екенін көрсетеді. 5-деңгейдегі біліктіліктер білікті еңбек қызметіне, одан әрі оқуға және жоғары білім алуға қолжетімділікті ашады. «Орта буын маманы» үшін 6-деңгейге өту формалды емес және (немесе) информалды оқыту нәтижелерін қоса алғанда, практикалық тәжірибе негізінде және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімінен өткен жағдайда мүмкін болады. Қол жеткізу жолдары: 5-деңгейдегі біліктілік келесі білім беру бағдарламаларын меңгеру арқылы қол жеткізілуі мүмкін:

	- «білікті жұмысшы» деңгейіндегі ТЖКБ бағдарламаларын практикалық қызмет тәжірибесі болған жағдайда, сондай-ақ формалды емес және (немесе) информалды білім нәтижелерімен және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімдерінен өтумен расталған жағдайда; - «орта буын маманы» деңгейіндегі ТЖКБ бағдарламаларын практикалық қызмет тәжірибесі болған жағдайда, сондай-ақ формалды емес және (немесе) информалды білім нәтижелерімен және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімдерінен өтумен расталған жағдайда; - «қолданбалы бакалавр» деңгейі еңбек өтіліне қойылатын талаптарсыз; - жоғары білімі толық болмаған жағдайда кемінде 120 кредитті меңгеру талап етіледі, сондай-ақ практикалық қызмет тәжірибесіне, формалды емес және (немесе) информалды білімге және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімдерінен өтуге қойылатын талаптар белгіленеді. Жоғары оқу орындарында оқуын аяқтамаған адамдарға білім беру бағдарламасының белгілі бір оқу пәндері немесе модульдерін меңгергенін растайтын транскрипт беріледі.
6.	6-деңгейдегі біліктілік өз саласында озық тәжірибені қолдана отырып, кәсіптік салада терең теориялық және практикалық білімнің болуын талап ететін жоғары деңгейде кәсіптік қызметті жүзеге асыруға мүмкіндік береді; күрделі міндеттер мен проблемаларды шешу; кәсіптік қызметті жүзеге асыру кезінде туындайтын күрделі жағдайларды талдау, қойылған міндеттерді орындау үшін ақпаратты синтездеу және талдау әдістерін қолдану; өз бетінше негізделген шешімдер. 6-деңгейдегі маман өзінің кәсіптік қызметіндегі фактілер, құбылыстар мен теориялар арасындағы күрделі тәуелділіктерді түсінеді және өнімді құрудың озық дағдыларына ие. Біліктіліктің осы деңгейінде маман өз қызметін түзете алады, кәсіптік қызметті жүзеге асыру кезінде өз бетінше шешім қабылдай алады және өз қызметінің нәтижелері үшін жауап береді; 6-деңгейдегі біліктілік кәсіптік қызметті жоспарлау мен түзетуді, көшбасшылық қасиеттерді және коммуникацияның озық дағдыларын, оның ішінде жұмыста немесе оқытуда стандартты емес жағдайлар жағдайында көрсетуді қамтитын басқару дағдыларын меңгеруді көздейді. Маман өзінің және ұжымдық жұмысының нәтижелері үшін жауапкершілікті қабылдайды, күрделі мәселелерді шешуге қабілеттілігін көрсетеді. 6-деңгейдегі біліктілік іс-шаралар әдетте күрделі технологиялық процестерді әзірлеу және енгізу, жобаларды басқару сияқты тапсырмаларды орындаумен байланысты деп болжайды. 6-деңгейдегі біліктіліктер жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламаларын игеру арқылы жоғары деңгейдегі кәсіптік және басқарушылық қызметке, одан әрі оқытуға және біліктілік алуға қолжетімділікті ашады. Қол жеткізу жолдары: 6-деңгейдегі біліктілік келесі білім беру бағдарламаларын меңгеру арқылы қол жеткізілуі мүмкін: - «орта буын маманы» деңгейіндегі ТЖКБ бағдарламалары, кемінде 180 кредит (мамандығына байланысты), сондай-ақ тиісті біліктілікке сәйкес кемінде 60 кредит көлеміндегі формалды емес және (немесе) информалды білімді және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімдерінен өтуді қамтитын жұмыс тәжірибесі болған жағдайда; - «қолданбалы бакалавр» деңгейіндегі бағдарламалар - кемінде 180 кредит, практикалық қызмет тәжірибесі болған жағдайда, сонымен қатар тиісті біліктілікке сәйкес формалды емес және (немесе) информалды білім нәтижелерімен және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімдерінен өтумен расталған жағдайда;

	- жоғары білім деңгейі, еңбек өтіліне қойылатын талаптарсыз.
7.	7-деңгейдегі біліктілік зерттеу нәтижелері негізінде жаңа білім, технологиялар мен әдістерді құру үшін қызмет саласында озық білім алуды және құзыреттерді қалыптастыруды көздейді. Бұл деңгей Стратегиялық жоспарлау мен басқаруға, мамандарды оқытуға және кеңес беруге арналған құзыреттерді қамтиды. Қызмет Стратегиялық жоспарлау мен ұжымдарды басқаруды қоса алғанда, жауапкершілік пен дербестіктің айрықша дәрежесімен орындалады. 7-деңгейдегі біліктілік маманға жаңа идеяларды әзірлеуге, талдауға және жүзеге асыруға мүмкіндік береді; түпнұсқа жобаларды жоспарлау және жүзеге асыру; кәсіптік қызметтегі мәселелерді шешу үшін әдістемені әзірлеу және қолдану. Осы деңгейдегі маман еңсерілмейтін күш жағдайларында міндеттер мен проблемаларды шеше алады; күрделі және кешенді кәсіптік міндеттерді айқындай және шеше алады; кәсіптік қызметті жүзеге асыру кезінде көшбасшылық қасиеттерін, Талдамалық қабілетін көрсете алады. Еңбек функцияларына ресурстар мен уақытты басқару, Стратегиялық жоспарлау және озық әдістер мен технологияларды қолдана отырып, стандартты емес мәселелерді шешу кіреді. Осы деңгейдегі маман іргелі және қолданбалы зерттеулер жүргізеді, өндірістік процесті оңтайландыру және инновацияларды енгізу үшін олардың нәтижелерін енгізеді. Осы деңгейдегі еңбек қызметі тұжырымдамалық және мамандандырылған білімді, сондай-ақ жүйелік талдау мен басқарудың интеграцияланған дағдыларын қажет ететін жоғары деңгейдегі мамандар орындайтын міндеттерге сәйкес келеді. Біліктілік жүйелік талдау мен басқару негізінде белгілі бір қызмет саласында білікті жұмысты орындау үшін қажетті мамандандырылған және интеграцияланған дағдылардың кең спектріне ие болуды талап етеді. Маман технологиялық және әлеуметтік процестерді жоспарлай және басқара білуі, өз қызметінің нәтижелері мен әлеуметтік/экономикалық әсері үшін жауапкершілікті қабылдауы, сондай-ақ ұйымның дамуын қамтамасыз етуі керек. Ұқсас немесе сабақтас салаларда өзінің кәсіптік қызметі саласында концептуалды және мамандандырылған білімге ие. Жүйелік талдау мен басқарудың мамандандырылған және интеграцияланған дағдыларын қолданады. Стратегиялық жоспарлауды, ресурстарды және уақытты басқаруды жүзеге асырады. Озық әдістер мен технологияларды пайдалана отырып, стандартты емес міндеттерді шешеді. Стандартты емес жағдайда оңтайлы шешімдер қабылдай отырып, басқару және басшылық міндеттерін орындайды. Ұйым ауқымындағы өз қызметінің нәтижелері мен әлеуметтік/экономикалық әсері үшін жауап береді. Жүйелік талдау негізінде қызметті жоспарлайды және басқарады, ықтимал тәуекелдерді анықтайды және жедел шаралар қабылдайды. Қызметкерлердің кәсіптік құзыреттерін дамытуды және/немесе ұжым қызметінің стратегиялық нәтижелерін қайта қарауды қамтамасыз етеді. Кәсіптік және ғылыми этиканы сақтайды. 7-деңгейдегі біліктілік жоғары білікті еңбек қызметіне, одан әрі оқуға және ғылыми дәреже алуға қол жеткізуге мүмкіндік береді. Қол жеткізу жолдары: 7-деңгейдегі біліктілік келесі бағдарламаларды меңгеру арқылы қол жеткізілуі мүмкін: - жоғары білім беру бағдарламасы - кемінде 240 кредит, практикалық қызмет тәжірибесі болған жағдайда, сондай-ақ тиісті біліктілікке сәйкес кемінде 30 кредит көлеміндегі формалды емес және (немесе) информалды білімнің болуы және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімдерінен өту;

	- жоғары арнайы білім беру бағдарламалары, оқу мерзімі кемінде 5 жыл және кемінде 300 кредит, бейінді магистратураға теңестірілген, сондай-ақ тиісті біліктілікке сәйкес кемінде 30 кредит көлеміндегі формалды емес және (немесе) информалды білімнің болуы және (немесе) кәсіптік біліктілікті тану рәсімдерінен өту; - жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламаларына (магистратура, резидентура) еңбек өтіліне қойылатын талаптарсыз.
8.	8-деңгейдегі біліктілік жаңа білімді, идеяларды, технологияларды, сондай-ақ жұмыс әдістері мен процестерін дамытумен байланысты ерекше күрделілік міндеттерін орындауға арналған. Ол іргелі және қолданбалы зерттеулердің нәтижелері негізінде жаңа білім құруды және әртүрлі қызмет салаларындағы білімді біріктіруді талап етеді. 8-деңгейдегі біліктілік маманға өзіндік зерттеу жүргізуге, өзіндік зерттеу әдістерін жасауға және қолдануға мүмкіндік береді; өз зерттеулерінің нәтижелері арқылы өзгерістерге (экономикалық, саяси, әлеуметтік салада) әсер ету. Осы деңгейде басшы кәсіптік қызметтің белгілі бір саласын дамытуға өз үлесін қосады, кәсіптік қызметті жүзеге асыру кезінде күрделі мәселелерді анықтайды және шешеді; стратегиялық шешімдер қабылдайды, нақты зерттеу сұрақтары мен гипотезаларын тұжырымдайды, Сенімді зерттеу хаттамаларын әзірлейді; алдағы міндеттерді шешу кезінде өз саласында терең білімді көрсетеді. Басшының біліктілігі өзінің нақты зерттеу және қызмет саласынан тыс кең ғылыми қызығушылықты қамтиды; ол ғылыми өзара әрекеттесу субъектілерімен кәсіптік шекараларды қамтамасыз ету және қолдау үшін жауап береді; қабылданған кәсіптік зерттеу тәжірибелерін, тиісті саясаттар мен нұсқаулықтарды білуге негізделген негізделген этикалық және құқықтық таңдауды жүзеге асырады; өзінің жеке қасиеттері мен мінез-құлқын жақсы нәтижелерге бейімдейді; мансаптық перспективаларды кеңейтуге мүмкіндік беретін практикалық қолдану дағдыларын жетілдіреді. Бұл деңгейдегі жұмыс стратегиялық жоспарлауды және басқа қызметкерлердің нәтижелері мен сапасына жауапкершілікті қабылдауды, сондай-ақ маңызды стратегиялық шешімдерді өз бетінше қабылдауды қамтиды. Осы деңгейдегі кәсіпқойлар әлеуметтік маңызы бар стратегиялық шешімдер қабылдай білуі, іргелі және/немесе қолданбалы зерттеулерді өз бетінше жоспарлауы және жүргізуі, соңғы білім мен ноу-хауды мамандарға беруі, сондай-ақ ғылыми және қолданбалы ғылыми жобаларды үйлестіре білуі тиіс. Қызметтегі және оның ортасындағы қарқынды және болжанбайтын өзгерістер үнемі дамуды, инновацияларға ашықтықты, ұйым мен қоғамның дамуына оң көзқарасты, контекстті ескере отырып, проблемаларды өзіндік шешуді, сондай-ақ әртүрлі қызмет салалары мен қоғамдық өмірге бастамашылық пен өзгерістер енгізуді талап етеді. Осы біліктілік деңгейіне жеткен мамандар белгілі бір саладағы зерттеу дағдылары мен әдістері тұрғысынан зерттеу саласын жүйелі түсінуді және шеберлікті көрсетуі керек. 8-деңгейдегі біліктілік Болон процесінің қағидаттарына сәйкес келетін жоғары білім біліктілігінің үшінші цикліне - докторантураға жатады. Бұл деңгейде оқыту негізінен дербес және жоғары білікті сарапшылардың басшылығымен жүзеге асырылады. Осы деңгейде оқитын мамандар, әдетте, жоғары кәсіптік деңгейге жетуге ұмтылатын басқа студенттердің тәлімгерлері болып табылады. Қол жеткізу жолдары:

	8-деңгейдегі формальды оқу әдетте 7-деңгейде алынған білім негізінде және оны дамыту мақсатында жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында, сондай-ақ нәтижелері бейінді магистратураның оқу нәтижелеріне теңестірілген 6-деңгейдегі жоғары арнайы білім беру бағдарламалары бойынша жүзеге асырылады. Сонымен қатар, 8-деңгейде докторантура деңгейіндегі жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламаларын меңгеру кезінде еңбек өтіліне қойылатын талаптар белгіленбейді. Қосымша, соның ішінде бейресми білім беру аясындағы біліктілікті арттыру бағдарламаларынан өту - кемінде 30 кредит көлемінде, 8-деңгей құзыреттерін меңгеруді растайтын академиялық кредиттерді жинақтаумен, сондай-ақ кәсіби, басқарушылық және/немесе ғылыми-зерттеу қызметі тәжірибесін валидациялаумен жүзеге асырылады.
--	--